

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Иван Чавдров дм., маг.икон.

относно дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление

1.2. Педагогика, научна специалност – специална педагогика

Тема на дисертационния труд :

ПРЕДУЧИЛИЩНО ОБУЧЕНИЕ ПРИ ДЕЦА С ЦЕРЕБРАЛНА ПАРАЛИЗА (5-7 години)

Автор на дисертационния труд : Здравка Тодорова Топалова

Научен ръководител: доц. д-р Неда Балканска

Данни за кандидата

Здравка Тодорова Топалова е родена на 02.10.1961г. в гр. Стара Загора. През 1981г. завършва Институт за детски и начални учители в помощни училища „Н. К. Крупская“, гр. София, а през 1991 г. - ПУ „П. Хилендарски“, специалност начална педагогика.

Работи като специален педагог с 23-годишна практика в СБДПЛРДЦП „Св. София“, гр. София. През 2014 г. Топалова е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка в СУ „Кл. Охридски“, Факултет Начална и Предучилищна педагогика, Катедра Специална педагогика.

Докторантката е автор на редица научни публикации в областта на обучението на деца с церебрална парализа (ЦП) и други съпътстващи състояния. Има множество участия в международни конференции и конгреси.

Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационната разработка на Здравка Топалова е първата по рода си у нас, която разглежда обучението на децата с ЦП (във възрастовия период 5-7 години) от психо-педагогическа гледна точка. Проблематиката е актуална с оглед на необходимостта децата с ЦП да се обучават преди постъпване в училище по специална програма и да участват равноправно в интеграционния, социален и кариерен процес. Материалът е интригуващ, научно издържан и прецизиран във всички етапи на теоретичната и изследователска постановка. Очевидна е професионалната компетентност и лично отношение на авторката към специфичните особености на децата с това увреждане. Описаните методически похвати и стратегии за предучилищно обучение, както и тестовата батерия за изследвания са резултат от проучвания на научна литература в областта, дългогодишни наблюдения, диагностика, индивидуална и групова терапия с деца с ЦП.

Обем и структура на дисертационния труд

Обемът на дисертацията е 232 страници, включително заглавната страница, съдържанието, използваната литература и приложението.

Съдържанието на дисертацията се състои от увод, изложение и заключение. Изложението е разпределено в пет глави. Статистическите резултати от изследването включват 40 графики и 69 таблици. Приложението е от 38 страници.

Литературата включва 175 заглавия (99 на български език, от които 3 във вид на електронни публикации, 18 на руски, от които 2 във вид на електронни публикации и 49 на английски език, от които 4 във вид на електронни публикации).

Списъкът от публикации във връзка с дисертацията включва 8 заглавия и една авторска книга.

Обучаващата методика е в отделна книжка и се състои от 56 страници.

Пълният обем на дисертационият труд е **288 страници** (с включване на обучаващата методика).

Съдържание на дисертационния труд

В **увода** се акцентира върху актуалността на темата – да се изследва и популяризира нуждата от предучилищно обучение на децата с ЦП по специална методика, включваща основните фактори – четене, графомоторика (писане) и математика.

Първа глава разглежда медицинската и психо-педагогическата характеристика на децата с ЦП. Проследена е еволюцията на терминологичната и класификационна детерминираност на това заболяване в исторически план. Описани са най-честите допълнителни нарушения, които допълват широко спектърната картина на ЦП. Анализирани са трудностите в обучението на децата на базата на особеностите на психиката в този възрастов период – внимание, памет, мислене, интелект и личностова сфера. Акцентирана е необходимостта от специално насочена методика. Подчертано е многообразието на клиничните случаи и уникалността на конкретното дете.

Втора глава разглежда същността на подготовката на децата с ЦП за обучение в училище.

Последователно е представена теоретичната основа на езиковите аспекти и компоненти, в контекст с ролята им в предучилищната подготовка. Обстойно са проучени методите на оgramотяване в зависимост от лингвистичната преработка на информацията, като е отделено място и за традициите и иновациите в съвременното българско училище. Представени са най-популярните световни концепции за ранно алтернативно обучение по четене, писане и математика на деца с увреждания преди постъпване в училище. В отделна част са описани методите на руската школа – базова по отношение на предучилищната подготовка на децата с ЦП. Направени са анализи върху резултати от изследвания на наши автори по отношение на графомоторното развитие на тези деца. Включени са и използвани в практиката у нас тестове за корелация относно психолого-педагогическото оценяване на децата преди училище.

Трета глава презентира постановката на експеримента.

Ясно и конкретно са изведени изследователските перспективи, които изясняват целта на дисертационната разработка, основната хипотеза и подтезите. В логическа последователност са формулирани задачите на емиричното изследване. Коректно са

уточнени категоризациите на децата в зависимост от интелектуалното функциониране и вида на церебралното увреждане.

Прави впечатление големият брой деца (1223) обект на това изследване и продължителността на провеждането му, но Здравка Топалова има дългогодишна практика като специален педагог с възможности за наблюдения и проучвания в Специализираната болница за долекуване, продължително лечение и рехабилитация на деца с церебрална парализа.

Проучването е реализирано на три етапа, съобразно научните и изследователски принципи. Диференцирането на децата от двете групи (контролна и група за проучване) по съответните показатели, както и инструментариумът за тестване на децата преди училище са съответстващи на целите и задачите на дисертационния труд.

В подкрепа на това мащабно изследване, на получените резултати и тенденциите в специалното образование - в Приложението са изложени информационни таблици, регистриращи индивидуалните резултати на децата по съответните показатели.

Методиката на изследването е предложената собствена обучаваща методология, съобразена със специфичните особености на децата с ЦП. Топалова реализира проучването на базата на тази методика, която включва основните методи и стратегии за обучение на деца с ЦП по четене, графомоторика (писане) и математика.

Тестовата батерия е използвана за обективна, педагогическа оценка. Тя е част от адаптираната авторска високоспециализираната педагогическа диагностика в Болницата за различните възрастови групи.

За статистическа обработка на данните по изследването компетентно са използвани подходящи методи: описателна статистика (за анализ на статистическите параметри на тестовете), критерия Колмогоров-Смирнов (за проверка на хипотезата за нормалност на разпределението на суровите балове) и двуфакторен дисперсионен анализ (при двуфакторните дизайни).

Четвърта глава демонстрира резултатите от изследванията.

Последователно, задълбочено и прецизно са анализирани резултатите от тестовете на децата с ЦП по четирите фактора – фонологична компетентност, четене, графомоторика (писане) и математика. Корелирани са всички възможни взаимодействия и междуфакторни влияния - между формата на ЦП, обучението, формата на писмото, допълнителните състояния, пола.

Очевидна е педагогическата компетентност в обясненията относно получените резултати на децата, като езикът е точен, професионален.

В **пета глава** се извеждат редица изводи и обобщения, които потвърждават нуждата от ранна предучилищна подготовка по специална методология и програма, съобразена със спецификата в когнитивното и физическото развитие на тези деца.

Топалова доказва възможностите на специалната педагогика чрез предложената собствена обучаваща методика. Включва невербалната комуникация като задължително средство за приобщаване на всички деца с ЦП към подготовката и интегрирането им в училището и социалната общност. Стимулира тенденцията за ранно предучилищно и училищно обучение. Съдейства за доразвиване на идеята за толерантност и съпричастност към образователните нужди на децата с увреждания.

Заключението визира постигането на основната цел на дисертационния труд – адаптираната авторска методика дава реални възможности за по-ефективно обучение на децата с ЦП преди постъпване в училище. Тя е предпоставка за постигане на по-добро равнище на училищна готовност, въздейства превантивно при децата със съхранен интелект и двигателни дефицити.

Направените **препоръки към практиката** са значими и иновативни:

❖ В общообразователните училища да не се поставят изисквания за работа върху краснопис при обучението на децата с церебрална парализа. Учителите /основни и ресурсни/ да не насилват децата с тази диагноза да пишат с ръкописни букви, когато липсва базисната основа. Не това е приоритетното в развитието на писмената реч на тези деца. Достатъчно е детето да си служи с печатни букви, за да се признае неговия успех.

❖ Чрез специално адаптираната методика за работа с децата с ЦП от 5 до 7 години да се внесе яснота, че не на всяка цена и не при всички случаи може да се изисква от тях правилен хватателен модел при писане. Не е най-важното как се държи средството за писане, а удобството и комфорта на детето по време на този сложен процес.

❖ Да продължи тенденцията предучилищното обучение при децата с ЦП да бъде задължително условие преди постъпване в общообразователно или специално училище, тъй като доказва все повече своята необходимост.

Препоръките поставят нови въпроси и предоставят още възможности за обучение на децата с ЦП през призмата на индивидуалността, спецификата, наличния ресурс.

Авторефератът отразява точно и коректно съдържанието на дисертационния труд. Спазени са всички нормативни изисквания за структура, обем, дизайн.

Приносите на дисертационната разработка са актуални и са в контекст на основната цел и задачи. Открояващи са следните:

. * Научно-приложните и методическите приноси са свързани с предлагането на собствена адаптирана методика за обучение по четене, графомоторика (писане) и математика, която да е съобразена със спецификата на моторните и интелектуалните дефицити на децата, и едновременно с това да е интересна, забавна, различна от първия буквар, тетрадките и другите допълнителни училищни пособия.

* Разработен, приложен и с доказан принос е и тестът за педагогическа диагностика на децата с ЦП преди постъпване в училище. Той дава ясни образователни критерии, икономичен е и лесен за изпълнение.

* За първи път се прави научно изследване с цел да се изведат статистически данни за разликите в предучилищните умения между обучавани и необучавани с конкретна методика деца с различни форми на ЦП, като се използват инструменти на специалната педагогика.

* За първи път се изследва педагогическото въздействие в рамките на ранната предучилищна подготовка и се доказва необходимостта от навременни интервенции при деца с ЦП на възраст от 5 до 7 години.

* Принос в областта на специалната педагогика е идеята предучилищната подготовка на децата с ЦП да не изостава от световните тенденции за ранно предучилищно обучение и възпитание на децата с увреждания.

* Дисертационният труд може да послужи като помощен материал за работа с деца с ЦП на стажанти, млади специалисти, специални и социални педагози, основни и ресурсни учители, педагогически съветници и на родители, които искат да бъдат в помощ на децата си като ко-терапевти.

Здравка Топалова е представила по темата на дисертацията 8 публикации в авторитетни списания и една авторска книга - „Методика за предначално ограмотяване и формиране на математически умения при деца с церебрална парализа“, изд. Авангард, София, 2014 г.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

По своята актуалност и научна интерпретация на сложна проблематика, дисертационният труд на Здравка Тодорова Топалова „Предучилищно обучение при деца с ЦП (5-7 години)“ отговаря напълно на всички условия за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика – Специална педагогика.

Образователната и професионална подготовка на кандидата, оригиналността и безспорните приноси на неговия труд, индивидуалният стил на представяне, умениято точно да формулира и компетентно да анализира резултатите от многостепенното оценяване на децата с ЦП са основание за висока оценка на представената работа.

Положителното ми отношение към научната и практическа стойност на рецензирания дисертационен труд е основание убедено да предложа на уважаемото Научно жури да даде положителен вот и присъди на Здравка Тодорова Топалова образователна и научна степен „ДОКТОР“ в професионално направление 1.2. Педагогика – Специална педагогика.

06.04.2015 г.

гр. София

Рецензент:

доц. д-р Иван Чавдров, дм.